

Klasikler Meselesine Çağdaş Bir Bakış: D. Mehmet Doğan'ın Görüş ve Eleştirileri*

*A Contemporary View of the Issue of Classics:
D. Mehmet Doğan's Views and Criticisms*

M. Fatih Kanter**

Özet

D. Mehmet Doğan, “*Neden Klasiklerimiz Yok?*” eserinde Türk klasiklerinin toplumun ortak hafızasında asırlar içerisinde nesilden nesile aktarıldığını dile getirir. Özellikle Tanzimat ve Cumhuriyet sonrasında yaşanan değişim ve dönüşümlerin temel eserleri nasıl etkilediğine değinen yazar, harf inkılabı ve dilde sadeleşme hareketlerinin Türk klasiklerini ve temel metinleri ortak bir mutabakat hâlinde kabul görmediğini ileri sürer. MEB’in 1940’lı yıllarda Hasan Âli Yücel tarafından başlatılan tercüme hareketi ile Batı ve sonrasında Şark-İslam klasikleri Türkçeye kazandırılır. 1970’li yıllarda yine MEB’in 1000 temel eser yayınlama teşebbüsü ise 100 eseri bile bulmadan kesintiye uğrar. MEB’in 2000’li yıllardaki 100 Temel Eser hareketi ise seçilen eserlerin bir kısmının yayınevleri tarafından tahrip edilmesi sebebiyle sorunlar teşkil eder. Doğan, çalışmasında Türk klasiklerinin bir ortak mutabakat ile belirlenemeyişinin sebeplerini tarihî süreçte yaşanan tüm ayrıntılarıyla değerlendirir. Bu makalede, D. Mehmet Doğan’ın klasikler meselesine yaklaşımı, toplumsal ve kültürel boyutuyla irdelenecektir. Bu konudaki tenkit ve teklifleri yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *D. Mehmet Doğan, Klasikler, Temel Eserler, Kanon, Edebiyat.*

Abstract

In his book “Why Don’t We Have Classics?”, D. Mehmet Doğan states that Turkish classics have been passed down from generation to generation for centuries in the collective memory of the society. The author touches upon how the changes and transformations that took place, especially after Tanzimat and the Republic affected the basic works, and argues that the alphabet reform and the simplification movements in the language did not accept the Turkish classics and basic texts as a common consensus. With the translation movement initiated by the MEB in the 1940s by Hasan Âli Yücel, Western and then Eastern-Islamic classics were brought into Turkish. In the 1970s, MEB’s attempt to publish 1000 basic works was interrupted before reaching 100 works. MEB’s 100 Basic Works movement in the 2000s posed problems due to the destruction of some of the selected works by publishing houses. In his study, Doğan evaluates the reasons for the failure to determine Turkish classics with a common consensus on all the details of the historical process. This article will examine D. Mehmet Doğan’s approach to the issue of classics in terms of its social and cultural dimensions. His criticisms and suggestions on this subject will be interpreted.

Keywords: *D. Mehmet Doğan, Classics, Basic Works, Canon, Literature.*

* Geliş Tarihi: 28.05.2025 / Kabul Tarihi: 30.07.2025

** Prof. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatihkanter@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0754-6930

*** Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Kanter, M. F. (2025). Klasikler Meselesine Çağdaş Bir Bakış: D. Mehmet Doğan’ın Görüş ve Eleştirileri. TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi (45), 56-78. <https://doi.org/10.64985/tybakademi.1707932>

Extended Abstract

Works that carry the cultures, beliefs, and value judgments of societies from the private to the general become the common values of all humanity. There are common texts that nourish the culture of coexistence of all communities in the world and keep the bonds of belonging alive. These common texts cease to be unique to a nation and become classics by being included in the heritage of world culture and literature. However, even if they are not included in the world literature, there are oral and written cultural products that carry the values of each nation and play a role in the construction of national identity. Therefore, every nation is concerned about passing on the basic texts that constitute its identity to future generations. These works, which are generally included in the curriculum within the education system, may also show changes depending on the management's understanding of the period and the canon.

Since the Tanzimat period in Turkish literature, debates have emerged regarding the concept of classics and the characteristics of classical texts. Ahmet Mithat Efendi's article, "Müşabaka-i Kalemîyye: İkrâm-ı Akâm" published in *Tercüman-ı Hakikat* newspaper on September 5, 1897, initiated the debate known as the "classics debate". These debates on "Classics" were mostly between Ahmet Mithat Efendi and Sait Bey. Subsequently, Ramazan Kaplan evaluates how the debate on the classics started and which views the authors defended in his work titled *The Beginning of the Classics Debate* under the titles "Problems Related to Concepts, Imitation of Classics and Translation of Classics".

In another evaluation of the classics, Ahmet Mithat writes that especially the works that are the source of Western literature should be translated by experts and states that the era of classics has not yet come for us.

Since the Tanzimat period, it has been a subject that has been considered for different literary reasons as to what classical works are, which criteria should be taken as a basis in the selection of classical works, or whether there are classical works in Turkish literature. D. Mehmet Doğan is one of the names who think about classics and Turkish classics. D. Mehmet Doğan has sought an answer to the question "Why don't we have classics?" from two perspectives. The first is the intervention in our world of mentality brought about by the change in our circle of civilization, and therefore being exposed to works that carry the identity of the West rather than our own identity. The second is that the works that build our own identity are not sufficiently included in the education system within a certain framework.

The fact that every nation/civilization has classics is beyond doubt. The justification for this assertion is the fact that the texts that have taken place in the memory of the society, starting from the oral cultural products of the nations to their written texts, and which have gained common acceptance, will be considered classics. When evaluated in this context, the literature of the Turkish nation certainly has its "classics". The title D. Mehmet Doğan chose for his book, "Why Don't We Have Classics?" should be seen as a reflection of his deep-rooted criticism of the Turkish education system and the way the curriculum is formed. With this question, he not only scrutinizes the issue of classics but also the issue of education and language. The lack of a solid classification of the classics and the absence of a list based on collective acceptance is the main point D. Mehmet Doğan wants to draw attention to. The biggest problem in the classification of Turkish classics is shown as the constant and unstable changes in language. Especially the disagreements and ambiguities in language and spelling have been among the most debated issues

since the Tanzimat period. In this framework, the difficulties caused by simplification or purging of the language in understanding old texts is an issue Doğan evaluates in the context of common identity. On the other hand, the author states that although there were some differences between what the public and the intellectuals read in the past, it was possible to come across a tradesman in a remote town in Anatolia who knew the divan of Fuzuli by heart and that today there is no such thing as common works and classics.

Doğan believes that, due to more than two centuries of instability in language and culture, it was impossible to create basic works that would be accessible to the masses. Doğan attributes these failed attempts to the lack of the necessary mental infrastructure and the failure to seek a broad consensus.

In his book “Why Don't We Have Classics?”, D. Mehmet Doğan states that Turkish classics have been passed down from generation to generation for centuries in the collective memory of the society. Drawing attention to how the changes and transformations that took place, especially after Tanzimat and the Republic affected the basic works, the author argues that the letter reform and the simplification movements in the language did not accept Turkish classics and basic texts as a common consensus. With the translation movement initiated by the Ministry of National Education in the 1940s by Hasan Âli Yücel, Western and later Eastern-Islamic classics were brought into Turkish. In the 1970s, the Ministry of National Education's attempt to publish 1000 basic works was interrupted before reaching 100 works. The 100 Basic Works movement of the Ministry of National Education in the 2000s posed problems due to the destruction of some of the selected works by publishing houses. In this study, Doğan discusses the reasons for the failure to determine the Turkish classics with a common consensus with all the details of the historical process. He also puts forward a proposal for a list of 99 poems, stories, novels, plays, and works of opinion to determine basic works through the TYB.

Giriş

“Klasik” sözcüğü Türk Dil Kurumu sözlüğünde Fransızca'dan geçen bir kelime olarak yedi farklı anlamda sunulur: “1. Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser, 2. XVII. yüzyıl Fransız dili, sanatı ve yazarları ile ilgili olan, 3. Alışılmış, 4. Sanatta kuralcı, 5. Kökleşik, 6. Eski Yunan, Roma ve XVII. yüzyıl Fransız sanatıyla ilgili sanatçı veya eser, 7. Eski Yunan ve Roma çağı dili ve sanatı ile ilgili olan” (Akalin, 2011, s. 1452) anlamlarında kullanılan sözcüğün birinci anlamı günlük hayatta daha çok kabul görür. Dil konusunda hassasiyeti olan ve sözlükçülük alanında da çalışmalar yapan D. Mehmet Doğan'ın (1996, s. 662) sözlüğünde ise “klasik” sözcüğünün “1. Gelenekten ayrılmadan meydana getirilen ve değerini uzun zaman süresi içinde kaybetmeyen eser, 2. Olgunluk, mükemmellik bakımından örnek tutulmaya layık eser veya tarz, 3. Olgunluk, mükemmellik bakımından örnek tutulmaya layık eser ortaya koyan kimse, 4. Eski, geleneklik kaidelere uygun olan, 5. Kaidelere, ideale uygun, 6. Alışılmış, 7. Eski Yunan-Latin ve 17. asır Fransız yazarlarına ve eserlerine ait, 8. Sanatta kaideci.” anlamlarıyla tanımlandığı görülür.

Klasik sözcüğünün zihinsel dünyada “çağları aşan” anlamı, sanat ve edebiyatta daha çok kabul edilir. Bu bağlamda gerek milletlerin kendi özel tarihlerinde gerekse dünya tarihinde çağları aşan ve geçmişten geleceğe iz bırakan ve “zaman üstü” olarak nitelendirilen eserler, klasik olarak kabul edilir. “Geçmişte kalmasına rağmen, içerdği yüksek edebî-sanatsal değer sayesinde başkaları tarafından sürekli hatırlanan klasik eserler, gelecek ütopyalarının kurgulanmasına fırsat sağlamaktadır. Klasik eserler, başkaları tarafından da işlenerek, örnek alınarak, taklit edilerek diri kalabilmektedir” (Anar, 2013, s. 57). Toplumların kültürlerini, inançlarını, değer yargılarını özelden genele taşıyan ve evrensel değerleri barındıran bu eserler, tüm insanlığın ortak değeri hâlini alır. Zira dünya üzerindeki tüm toplulukların bir arada yaşama kültürünü besleyen ve aidiyet bağlarını canlı tutan ortak metinler mevcuttur. Ancak her milletin kendi değerlerini taşıyan ve millî kimlik inşasında rol oynayan temel ve kurucu metinler de bulunur. Toplumlar, gerek sözlü kültür unsurları gerekse dinî içerikli metinlerle ortak bir zihniyet etrafında kimlik oluşturma çabasındadırlar. Genellikle eğitim sistemi içerisinde müfredata dâhil edilen bu eserler, devrin yönetim anlayışına bağlı bir şekilde çeşitli ölçütler baz alınarak değişiklikler de gösterebilir.

Klasik sözcüğü edebî eserlerle ilgili olarak kullanıldığında zaman zaman “kanon” ve “şaheser” kavramları ile de yakın ilişkide olabilecek bir konumda kullanılır. D. Mehmet Doğan (1996, s. 596), “kanon” terimini “1. İki sesli batı mûsikisi eseri, 2. Heykelde nisbet tayininde kullanılan çap ölçüsü, 3. Kanun, kaide.” ifadeleriyle açıklarken edebî literatürde bu terim daha ziyade çağın şartlarına uygun olarak oluşturulan bir okuma listesi olarak kullanılır. Zira kanon; “herhangi bir otoritenin ya da otoritelerin kutsadığı iyi yazarlar listesi ve buna eklenecek isimlere verilen onay ya da izin” (Parla, 2004, s. 51) anlamında edebiyat içerisinde “klasik kavramı ile ortak bir anlam alanına tekabül eder.” Fakat kanon, çağın şartlarına göre eklenip çıkarılabilen bir liste olması hasebi ile klasikten bir yönü ile ayrılır. Kanon oluşumunda oldukça uzun ve ağır işleyen süreçler olsa da ideolojik, politik ve sosyolojik sebepler vardır. Çeşitli sosyal grupların, eğitimin, eleştiri odaklarının, ideolojik yönelimlerin, bir kültürel politika üreticisi ve yönlendiricisi olarak devletin veya modern çağda reklam çalışmalarının ciddi etkisi vardır. Bu açıdan bakıldığında klasik eser veya şaheser, kanona göre daha anlamlı ve değerli bir ayırt edici kategoridir. Klasik eserler ve şaheserler, kanonun her türlü baskıcı yapısını edebî nitelikleriyle aşmayı başaramamış eserlerdir (Tüzer & Hüküm, 2019, s. 89-91). Kanon teriminin Batı literatüründeki yerini *Batı Kanonu* adlı çalışmada derinlemesine inceleyen Harold Bloom, terimin tarihsel anlamının, eğitim kurumlarında okutulmak üzere seçilen kitaplar olduğunu belirtir (2014, s. 24) Ortalama bir insan ömrünün seçilen/belirlenen kitapların okunması için yeterli olmadığı düşüncesinde olan Bloom da kanon terimi etrafında Batı’da kimlerin okunması gerektiği üzerinde durur. Batı kanonunda kaçınılmaz olarak merkezde Shakespeare’in yer alması gerektiğine vurgu yapılırken kanonun “kalıcılık” ya da “ölümsüzlük” kavramları etrafında şekillendiği de Bloom tarafından dile getirilir:

“Kökeni dini bir kelime olan Kanon, hayatta kalmak için birbiriyle mücadele eden metinler arasında bir seçim haline gelmiştir. Bu seçimi isterseniz baskın sosyal gruplar, eğitim kurumları, eleştiri gelenekleri tarafından yapılmış olarak yorumlayın ya da benim düşündüğüm gibi, sonradan gelen yazarların kendilerini belirli ata figürleri tarafından seçilmiş olarak düşünmeleriyle ortaya çıktığı şeklinde yorumlayın.” (Bloom, 2014, s. 27).

Dinî literatürle bağlantılı olarak ölümsüzlük fikri ile ölümsüz eser oluşturma arasında bir bağlantı olduğu düşünülebilir. Bir mücadele içinde gelecek nesillere aktarılma arzusu ve ölümsüz olma kavgasında seçilen edebî eserler kanonu oluştururlar. Elbette ki bu seçimde sosyal kurumlar, eğitim kurumları ve eleştiri geleneklerinin etkisi olacaktır. Bu ise içinde yaşanan çağın baskın kurumları aracılığıyla belirlenir. Batı'daki kanon eserlerinin listelenmesi ile ilgili de kaygıları olan Bloom; Milton'un *Kayıp Cennet* adlı eserinin dışında Batı Kanonu için temel görünen eserleri; *“Shakespeare'in başlıca trajedileri, Chaucer'in Canterbury Hikâyeleri, Dante'nin İlahi Komedyası, Tevrat, İncili Şerif (Gospels), Cervantes'in Don Quijote'si, Homeros'un destanları.”* (Bloom, 2014, s. 33) şeklinde sıralar.

Batı kanonunun içinde yaşanan toplumsal değerlerden uzak olduğunu düşünen Bloom, bu eserleri okuyanların iyi vatandaş olmanın aksine, “bencilliğin ve sömürünün canavarlarına dönüşeceği” (2014, s. 36) kanaatindedir. Bunun yanı sıra Batı'daki kanonik eserlerin bir insan hayatına sığmayacağı gerçeği yinelenirken Batı kanonunun tam olarak öğrenilemeyeceği iddiasındadır. Zira ona göre kavramsal ve imgesel zorluklarla dolu üç binden fazla kitabı okuyup özümsemek mümkün değildir. Kanon listeleri ile ilgili bir diğer sorun da öznel oluşlarıdır. Bu konuya da değinen Bloom, 1800'lerden bu yana kimsenin Batı kanonunun ne olduğunu söyleme yetkisine sahip olmadığını ifade ederken aynı zamanda kendisi de dâhil kimsenin vereceği listenin tam bir kanon olamayacağını vurgular.

Sadece edebî metinlerde değil güzel sanatlar, mimari gibi pek çok alanda bir eseri, benzeri olan diğer eserlerden ayırmak için kullanılan “klasik” kavramının tanımı ve kapsamı ile ilgili tartışmalar pek çok disiplinin odağında olmuştur. Mesele edebî metinlere geldiğinde Türk edebiyatında Tanzimat'tan itibaren hem klasik kavramının anlam alanı hem de klasik metinlerin özellikleri ile ilgili farklı bağlamlarda pek çok münakaşanın yapıldığı görülmektedir. Cemil Meriç, klasik kelimenin sözlüklerdeki karşılıklarını dikkate alarak şu tespitte bulunur: “Klasik bir eser kemal'e en çok yaklaşan eserdir. İyi ama sanatta kemal ne demek? Cevabı Hegel versin: Öz'le biçim, düşünce ile ifade arasındaki uygunluk” (2014, s. 82). Türkçede ise klasik mefhumunu ilk dönemlerde “auteur clasique” karşılığı olarak “müellif-i muteber” tabirinin kullanıldığını belirten, klasik eserlerin meydana geliş sürecini ise üç şarta bağlayan Cemil Meriç, bu üç şartın aynı çağ içinde yaşayan yazarlar tarafından gerçekleştirildiği kanaatini ise şu şekilde ifade eder:

“Klasik eserlerin doğması için üç şartın el ele vermesi lâzım: dilin kemale ermesi, edebiyatın millileşmesi, türün doruğuna ulaşmış olması. Bu üç şarttan herhangi biri yoksa eser klasik eser olamaz. Altını çizelim: klasikler belli çağda yaşayan yazarlardır. Bu çağı yapan da yukardaki üç şartın bir araya gelişidir” (Meriç, 2014, s. 55).

Türk edebiyatı için ise klasik dönem olarak Cemil Meriç de Fuad Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın görüşlerine katılarak Divan şiirinin bizim klasiklerimiz olduğu kanaatine ulaşır. Ancak dönem olarak klasik edebiyat tanımından hareketle bir dönemi kapsayan klasik edebiyatımız olmadığını şu şekilde dile getirir:

“Edebiyatımızda klasik diye adlandırabileceğimiz bir dönem yok. Divan şiiri kendi nev’inde mükemmele ulaşmış bir şiir. Fakat bir Baki’ye, bir Fuzuli’ye, bir Naili’ye klasik demek kelimeyi zorlamak olmaz mı? Klasik, romantik gibi tabirler Avrupa edebiyatları için geçerlidir” (Meriç, 2014, s. 84).

Divan edebiyatının klasik olarak nitelendirilmesi Yakup Kadri tarafından kabul görmez. *“Divan edebiyatına Klasik edebiyat denilmesine karşı çıkarak, Klasik edebiyatımız Halk edebiyatı olarak gösterir”* (Özçelebi, 2003, s. 109). Bu bakış açısı Cumhuriyet sonrası Türk aydınlarının düşüncelerinin arka planında Divan şiirinin Osmanlı’ya ait oluşuyla ilgili bir zihniyetin yansıması olarak okunabilir. Zira yeni kurulan Cumhuriyet, geçmişi ve geleneksel temelleri yok sayarak yeniden bir kimlik inşası sürecindedir. Bu nedenle halk şiirini kabul eden aydınlar Divan şiirini sarayla ilişkilendirerek reddedeler.

Türk edebiyatının özellikle tercüme faaliyetleriyle birlikte yeni bir evreye girmesi neticesinde edebiyata dair konular, özellikle basın yoluyla zengin bir tartışma zemini kazanır. Elbette tercüme faaliyetlerinin düşünsel ve edebî tartışmaların yoğunluk kazanmasında, yeni edebî türlerin Türk edebiyat dairesi içerisinde görülmesinde çok ciddi bir etkisi söz konusudur. Nitekim Hilmi Ziya Ülken, 1935 yılında kaleme aldığı *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü* adlı eserinde içinde bulunulan zamanı Türk milleti için yeni bir uyanış devri olarak nitelendirirken bu uyanışta tercüme faaliyetlerinin önemine işaret eder (Ülken, 2011). Osmanlı Dönemi’nde tercüme faaliyetleri bilinenin aksine Tanzimat döneminden önce başlar. Konu ile ilgili kapsamlı çalışması olan Taceddin Kayaoğlu bu faaliyetlerin Lale Devri’nde başladığına dikkat çekerek şu bilgileri verir:

“Lâle Devri tercüme hareketinin yönü Doğuya, Encümen-i Dâniş’ta hem Doğuya hem Batıya, 1865 Tercüme Cemiyeti’nden Osmanlı Devleti’nin son Telif ve Tercüme Dairesi’nin kaldırılmasına kadarki dönemde sentezci bir yaklaşımla Batıya yönelik olmuştur. TBMM ve Cumhuriyet Hükümetlerinin ilk dönemlerindeki tercüme çalışmaları millî bir çizgi de taşımıştır. 1940’tan itibaren hümanizma ruhu ile hareket edilerek yapılan tercüme faaliyetleri ise, tamamen Batıya yöneliktir.” (Kayaoğlu, 1998, s. 316).

Tercüme faaliyetlerinin matbaa ile birlikte hızlanması ve Batılı eserlerin girişi ise elbette Tanzimat dönemine denk düşer. Tanzimat döneminde Batı'ya yönelen Osmanlı aydınları Batı'nın fikir akımları ile birlikte edebiyat dünyasını da yakından takip etmeye başlar. Şinasi ile birlikte gazetenin ve dolayısıyla makale, tiyatro; Şinasi'den sonra roman ve modern hikâye gibi türlerin Türk edebiyatı sahasına girişi bu dönemde öncelikle tercüme vasıtasıyla gerçekleşir. Batılı düşünürleri ve yazarları onların dilinden okuyan sanatçılar bir yandan da okudukları kitapları Türkçeye çevirme faaliyeti içerisine girerler.

Türk edebiyatının farklı bir mecraya taşındığı bu dönemde değişim ve dönüşüm edebiyat sahasında ve edebî ürünlerde de kendini gösterirken konu ile ilgili tartışmalar da döneme damgasını vurur. Temelde eski-yeni tartışmalarının yanına eklenen ve dönemin gazete ve dergilerinde alevlenen bu tartışmalardan biri de klasik metinler üzerinedir. “Türk aydını klasiklerle büyük bir kültürel yıkımın akabinde tanıştığından onlara dair ilk tepkilerinde aşırıya kaçan, yerginin ve övgünün dengesini koruyamayan tutumlar ortaya koymuştur. Dünya klasiklerinin tercümesi, Tanzimat Dönemi aydınlarının gündemini epeyce meşgul etmiş, başta Ahmet Mithat Efendi olmak üzere, Cenap Şahabettin, Ahmet Cevdet ve Said Bey gibi isimlerin tartışmasına sebep olmuştur” (Gürdamur, 2018, s. 171). 5 Eylül 1897’de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde Ahmet Mithat Efendi’nin yayımladığı “Müşabaka-i Kalemîyye: İkrâm-ı Aklam” adlı yazı “klasikler tartışması” olarak bilinen tartışmayı başlatır. Daha çok Ahmet Mithat Efendi ile Said Bey arasında karşılıklı giden tartışmada Ahmet Cevdet, Cenap Şahabettin, Necip Asım, İsmail Avni, Hüseyin Daniş, Ahmet Rasim ve Hüseyin Sabri de yazılar yazarak “klasikler” konusundaki fikirlerini dile getirirler. Bu tartışmayı *Klasikler Tartışması Başlangıç Dönemi* adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde inceleyen Ramazan Kaplan, tartışmanın nasıl başladığı ve yazarların hangi görüşleri savunduklarını, “Kavramlarla İlgili Problemler, Klasiklerin Taklidi ve Klasiklerin Çevirisi” adı altında üç ana bölümde ele alır.

Ahmet Mithat Efendi’nin *İkrâm-ı Aklam* yazısında belirttiği görüşleri;

1. Klâsikler, aradan geçen bunca zamana rağmen hâlâ değerlidir.
2. Bizim henüz bir klâsik dönemimiz olmamıştır.
3. Bunun için, söz gelişi şimdilik Faust’lar, Le Cid’ler, Andromaque’lar ve Romeo and Juliet’ler değerinde eserler meydana getirmemiz mümkün değildir.
4. Öyleyse, hiç olmazsa bunların çevirileri yapılmalıdır.
5. Bunların benzerlerinin yazılamaması bir yana, çevirilerinden habersiz olmanın hiçbir gerekçesi olamaz (Kaplan, 1998, s. 11).

Klasik tanımından başlayarak hem Batı hem de Türk edebiyatındaki klasik anlayışı, klasik olan eserler, yazarlar ve Batı’dan yapılacak tercüme üzerine ilerleyen tartışmada Tanzimat döneminin önde gelen sanatçılarının tespitleri döneme yön verir.

Tartışmanın başladığı 1897 yılından önce Batı'dan roman, düzyazı, tiyatro ve bazı şiir parçalarının çevrildiği göz önünde bulundurulmadır. Ancak Ahmet Mithat, özellikle Batı edebiyatına kaynaklık eden eserlerin uzmanları tarafından çevrilmesi gerektiğini yazar. “Klasik eserlerin yüzyıllar geçse bile değerlerini kaybetmediklerini ifade eden Ahmet Mithat, görüşlerini ispatlamak için Corneille, Molière ve Racine’ın tiyatro eserlerinin hâlâ basılıyor ve sahneleniyor olmalarını örnek gösterir. Klasiklerin aradan geçen zaman dilimine rağmen hâlâ değerlerini koruduğunu dile getiren Ahmet Mithat Efendi’ye göre, bizim için klasikler devri henüz gelmemiştir” (Kanter, 2018, s. 233). Bu tartışmalarda Türk edebiyatının klasiklerinin olup olmadığı konusu da ele alınır. Ahmet Cevdet, “İkram- ı Aklam” adlı yazısında her medeni dilin klasikleri olduğunu, “eski Yunan, Roma, Arap ve Acem ile, batılılardan Fransız, Alman ve İngilizlerin klasik nitelikte eserleri bulunduğunu söyler. Süleyman Çelebi, Sinan Paşa, Nefi, Baki, Naima, Cevdet Paşa ve Muallim Naci’nin eserlerini de bizim klasiklerimiz arasında sayar.” (Kaplan, 1998, s. 34) Necip Asım da “Klasikler” adlı yazısında, her medeniyetin klasikleri olduğunu dile getirir. Ancak tartışmanın temelinde Türk edebiyatının klasik metinlerinin olup olmadığı meselesi vardır. “1897 Klasikler tartışmasından bugüne Türkçeye kazandırılan klasik eserler sonrasında bugün de hâlâ kendi klasiğimiz noktasında anlaşma sağlanmamıştır. Türk Klasikleri tabiri mevcut olsa da basılan eserler içinde farklılıklar vardır. Bazı yayınevleri klasik dönem olarak Osmanlı dönemini dikkate alır, bazıları halk edebiyatı eserlerini kasteder. Kimileri de Cumhuriyet dönemi eserlerini bu kategoriye yerleştirmiştir” (Akman, 2018, s. 187). Bu nedenle Klasiklerin seçimi konusunda dönemin şartları, baskın sosyal gruplar, siyasi eğilimler, ideolojiler vb. etkili olmuştur. D. Mehmet Doğan da Klasikler meselesini temelde dil, kültürel yabancılaşma ve ideolojik kaygılar çerçevesinde ele alırken meselenin eğitim tarihi boyutu, siyasi boyutu, sosyolojik ve kültürel boyutu üzerinde tespitlerde ve önerilerde bulunur. D. Mehmet Doğan’ın bu konudaki fikirleri, Batı şartlarına göre oluşturulmaya çalışılan klasik anlayışını ve kanonik yapıyı gelenekten yararlanma imkânı lehine yeniden tartışmaya açar.

1. Dil, Tarih, Kültür ve Eğitim Açısından D. Mehmet Doğan’a Göre Klasikler Meselesi

Klasik eserlerin neler olduğu, klasik eser seçiminde hangi ölçütlerin temel alınması gerektiği veya Türk edebiyatında klasik eser olup olmadığı Tanzimat’tan itibaren farklı edebî gerekçelerle tartışılan, üzerinde düşünülen bir meseledir. Klasikler meselesi üzerine yoğunlaşan ve Türk klasikleri meselesini tartışan isimlerden biri de D. Mehmet Doğan’dır. Bu bağlamda özellikle Türk klasiklerinin olup olmadığı meselesini dil, tarih, kültür ve eğitim açısından ele alır.

D. Mehmet Doğan, klasikler meselesini irdelediği çalışmasında, “Neden klasiklerimiz yok?” sorusunu iki cephe üzerinden ele alır. Birincisi; medeniyet dairemizin değişmesinin getirdiği zihniyet dünyamıza müdahale ve bundan dolayı kendi kimliğinden ziyade

Batı kimliğini taşıyan eserlerle muhatap olma. İkincisi ise kendi kimliğimizi inşa eden eserlerin eğitim sisteminde yeterince belirli bir çerçeve içerisinde yer almayışıdır. Bu iki soru(n), Türk zihniyet dünyasının kendilik değerlerinden kopuşunu hızlandıran ve eğitim sistemini çürüten nedenler olarak Doğan'ın kitabının odağına yerleştirilir. Dahası klasiklerin yayını ile birlikte yürütülen “öz Türkçe” terim yapma faaliyetlerinin de zihniyet dünyamıza yapılan müdahalelerden olduğu da söz konusu kitabın tezleri arasındadır. Bu çerçevede ön plana çıkan asıl unsurlardan biri de kök/temel metindir.

Doğan; dil, tarih ve edebiyat açısından kuruculuk işlevi üstlenen kök/temel metinlerin bir millet için ne kadar önemli olduğuna, “Temel metinler meselesi neden daha önemli hâle geldi?” başlığı altında değinirken, Amerika'daki okuma gruplarının faaliyetlerinde hangi eserleri listelerine aldıklarını yıl bazlı olarak ele alır. Amerika'da “Great Book” yani “büyük kitaplar listesi” olarak adlandırılan ve sekiz yılı kapsayan süreçte okunması hedeflenen eserler dinî, felsefi-fıkri ve edebî eserlerden oluşur. D. Mehmet Doğan, kendi dil hassasiyeti dolayısıyla da hazırlanan listeyi verirken yazar isimlerini de Türkçe okunuşlarına göre yazar ve bunu da bir dipnotta özellikle belirtir. Bu yaklaşım aynı zamanda Türkçenin kendi yapısını dış müdahalelerden korumaya yönelik bir tavrı barındırır ki Osmanlı Türkçesi ile yazılan metinlerde de benzer tavrı görmek mümkündür.

Doğan'ın bahsini ettiği okuma listesinde yer alan kitaplar aynı zamanda kanonik bir etkinin olduğunu hissettirir. Nitekim okuma gruplarında önce Amerikan İstiklâl Beyannamesi, ardından eski Yunan Klasikleri ve İncil okutulduğuna dikkat çeken Doğan, sonraki yıllarda ise Batı düşünce ve edebiyat klasiklerinin belirli bir sıra ve düzen dâhilinde okutulduğunu belirtir. Listede Tevrat, Latin klasikleri, Uzakdoğu'dan Konfüçyüs, Alman ve İzlanda destanları, Şekspir, Dostoyevski, Russo, Milton, Bayron vb. isimler ve eserler yer alır. Ancak Doğan'ın da dikkat çektiği üzere “Batı'da yapılan listelerde, Doğu'dan, bilhassa İslam dünyasından çok az örneğe yer veriliyor veya hiç verilmiyor.” (Doğan, 2016, s. 20) Yine listede Fransız edebiyatı da pek yer almazken edebî miras içerisinde sayılan metinlerin daha çok İngilizce sahasından seçildiği görülür. Öte yandan Batı'daki temel okuma kitaplarının belirlenmesinde izlenen yolların aksine Cumhuriyet'in kuruluş döneminde Türkçe kitaplara alınan Türk masallarının sakıncalı bulunmasına dair raporlar da eleştirel bir gözle sunulur.

D. Mehmet Doğan'ın kitabına seçtiği başlık aslında onun temelde Türk eğitim sistemine, müfredatın oluşturulma biçimine köklü eleştirisinin bir yansıması olarak okunmalıdır. Zira o, bu soru ile sadece klasikler meselesini değil, eğitim ve dil meselesini de mercek altına alır. Bu nedenle de birinci bölüm, *Millî Eğitimde Dil Meselesi ve “Medeniyet Dili” Üzerine Aykırı Düşen Sözler* başlığını taşır. Doğan, bu bölümde; “Türkiye ilmi kurumlaştırmadı, ‘yükseköğretimi’ kurumlaştırdı. Onu da totaliter mantıkla yaptı. Türkiye'nin köklü kültürel kurumları yok” (Doğan, 2016, s. 29) ibareleriyle kültürel anlamda yapılan yanlışları dile getirirken siyasetin olumsuz

etkisine göndermede bulunur. Özellikle Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren izlenen dil ve kültür politikasının geçmişi unutmak ve unutturmak, edebî mirası görmezden gelmek üzerine kurulu oluşundan kaynaklı yanlışlar üzerinde duran Doğan bu nedenle “düşünce rahmimizin döl tutmadığına” dikkat çeker. 20. yüzyılın başından itibaren dilde sadeleşme ve “öz Türkçecilik” akımlarıyla yeni bir terminoloji oluşturma çabasının arka planında kültürel yozlaşmanın olduğu gerçeğini yazar, felsefe dili ve terimleri ile ilgili yapılan toplantılardaki yanlışlarla ortaya koyar. Babanzade Ahmet Naim'in teşebbüsleriyle oluşturulmaya çalışılan felsefe dili ve terimlerinin onun saf dışı bırakılmasıyla daha karmaşık bir hâle geldiği bugün hâlâ bir felsefe dili ve terminolojisi üzerinde uzlaşılammış olmasından anlaşılmaktadır. Doğan bu durumu şu şekilde özetler:

“Şimdi Türkiye’de bilim ve felsefe terimleri konusunda 20. Yüzyılın başındakinden daha ileride miyiz? Arapça köklerden üretilmiş terimlerin çoğunu, Babanzade’nin de saf dışı edildiği, 1933 “Üniversite reformu” ve 1942’de yayınlanan Felsefe ve Gramer Terimleri kitabından sonra terk ettik. Her nesil, bir öncekinden öğrendiklerini unutturarak yoluna devam etmeye çalıştı. Her yeni hamle, eskisiyle ciddi, gerçek ve objektif bir hesaplama sonucu ortaya konulmadığı için köksüzlükle malûldü. Felsefe ve Gramer Terimleri de aynı akıbete maruz kaldı. Eski bulduğumuz terimlerin yerine “türkçe”lerini, “öztürkçe”lerini koyma gayretimiz istenilen sonucu vermedi. Türkçelöztürkçe terimler ya yerini bulmadı, ya da üzerinde ittifak edemedik.” (Doğan, 2016, s. 35).

Bu sorunun temelinde “medeniyet dili”nin olduğunu düşünen yazar, Arapça ve Farsça ile zenginleşen Türkçenin bu dillerden yalıtılarak ve yazı dilinin de değiştirilerek bir yere varılamayacağı ve de varılmadığı görüşündedir. Özellikle Türk dünyası ile ortak bir medeniyet dili oluşturma çabaları da gündemde iken Orta Asya’daki Türk Devletleri’nin Rusça’yı, Türkiye’nin de İngilizce’yi odağına aldığı bir dönemde hangi medeniyet dilinin ve hangi ortak dilin kullanılması gerektiği noktasında da karışıklıklar olduğuna dikkat çekilir. D. Mehmet Doğan’ın Cumhuriyet dönemindeki Öz Türkçecilik adı altında dilin tasfiye edildiğine dair eleştirileri *Dil, Kültür Yabancılaşma* adlı eserindeki yazılarda da ele alınır. “Kim Okur, Kim Anlar” başlıklı yazısında 1930’lu 40’lı yıllarda yazılan eserlerin dilinin geçmişi inkâr etmek ve yok saymak üzerine kurulu olduğuna dikkat çeker: “Dili de başkadır o devrin kitaplarının. Her önüne gelenin, en üst kademedan başlayarak dilci kesilip ahkâm kestiği o devirden kalan bazı eski kitapların dilini anlayamazsınız bile!” (Doğan, 1990, s. 96). Doğan, o dönem eserlerinden birinden aldığı, “önerlik, sanasız, yatız, soybilik, soysal, tükellik, yilgörük, yenim, sonlaşmak, anıklamak...” gibi kelimelerle Türkçenin geçirdiği tehlikeye işaret eder. Dilde yeni kelimeler türeterek daha anlaşılabilir bir yola girilmesi noktasında hassasiyet taşıyan Doğan “Okumaktan Murad” yazısında; “Bu tavrın son yıllarda bir nevi hastalık olduğunu, hatta bazılarında tedavisi imkânsız bir illet hâline dönüştüğünü görüyoruz. Bir kavramın anlaşılır, bilinir

kelimelerle belirtilmesi yerine, kavranması ve anlaşılması zor, hatta bazan imkânsız ve garip şekilde ifade edilmek istenmesinin izahı başka türlü nasıl mümkündür?” (Doğan, 1990, s. 99) ifadeleriyle serzenişte bulunur.

Dil ile kültür ve medeniyet arasında sıkı bir ilişki olduğu muhakkaktır. Toplumun temel değerlerini oluşturan kültürel yapı, dilin doğru inşasıyla paralellik gösterir. Bu durum ise malzemesi dil olan edebiyatı yakından ilgilendirir. İçinde yaşadığı toplumun dili ile konuşup yazan yazarların kendi değerlerine yabancılaşarak taklit ya da suni bir dil meydana getirme çabaları Mehmet Doğan'ın üzerinde sıklıkla durduğu konulardandır. *Dil, Kültür ve Yabancılaşma* adlı eserinde dile yapılan müdahalenin dili zenginleştirmek yerine suni bir toplum meydana getireceği fikrindedir. Zira *Batılılaşma İhaneti* adlı eserde de aydınların topluma yabancılaşmalarının temelinde dil devrimi olduğu görüşünü ifade eder. Meselenin sadece toplumdaki bazı kişilerin farklı kelimeler kullanması olarak basit olmadığını savunan Doğan, “Aydınların, bürokratların taklit ve teslimiyet suretiyle yeni bir medeniyet çemberine girme çabalarında dil devrimine belli başlı vasıtalarından biri olarak bakmak” (Doğan, 1997, s. 134) gerektiğini savunur. Dolayısıyla klasikler meselesini de dil, tarih ve kültür açısından geçmişle kurulan/kurulması gereken bağ üzerinden değerlendirir.

Medeniyet olarak sürekli yenilenirken aynı zamanda köklerinden uzaklaşmanın, geçmişi bütünüyle reddetmenin tehlikeli bir boyutta olduğunu “köksüzlük” olarak nitelendiren Doğan, argüman olarak okullardaki Türkçe anlama oranlarını gösterir. Bu bağlamda Türkçenin yozlaşması ile ortak dilin köksüzleşmesi arasında da ilişki kurulur. Nitekim Bakanlık'ın okuttuğu ders kitaplarındaki Türkçenin 500-600 kelimelik söz dağarcığına karşılık Batı'da bu oranın 2000-3000 kelime oluşuna dikkat çeken Doğan, bu durumun sonucunda geçmişi ile bağ kuramayan, geçmiş eserlerini anlayamayan yeni nesillerin geldiğini belirtir. Dolayısıyla edebî mirasın gelecek nesillere aktarımı da bu gibi sebeplerle kesintiye uğrar, geleneği olmayan, salt Batı'dan ithal bir edebiyat anlayışı sahiplenilir. Nitekim Türk edebiyatının yakın devir klasiklerinin dilinin öğretim sistemi içinde kullanılmasının dahi mümkün olmadığını belirten D. Mehmet Doğan, burada bir parantez açarak bazı yazar ve şairleri sayar: “Mehmet Akif, Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Necip Fazıl, Tanpınar, Sabahattin Ali, Sait Faik, Tarık Buğra, Kemal Tahir ...” (Doğan, 2016, s. 39) Bu isimler bir yandan D. Mehmet Doğan'ın Türk klasikleri ya da temel eserler listesinde yer almasını düşündüğü isimler olarak da yorumlanabilir.

Felsefe dilinin yapma bir şekilde oluşturulması Doğan'ı rahatsız eden önemli noktalardandır. Doğan, Ahmet Cevizci ve Teoman Duralı'nın hazırladığı felsefe sözlüklerinin iyi niyetli çalışmalar olduğunu vurgulamakla birlikte yabancı terimlerin Türkçe karşılıkları noktasında eksiklikler olduğuna dikkat çeker. 1914 ve 1941 yıllarında düzenlenen felsefe terimlerine karşılık bulma toplantılarından söz eden Doğan, özellikle 1941'de yapılan toplantıda Macit Gökberk ve Hilmi Ziya Ülken'e

atıfta bulunarak terimlerin Türkçeleştirilme çabalarından bahseder. Ancak bu çabaların Batı dillerinden giren kelimelerin lehine geliştiği görülür.

2. Türk Edebiyatının Kökleri Ekseninde Klasiklerimiz

Dünya üzerindeki bütün toplulukların, toplumların, milletlerin, medeniyetlerin kendilerine özgü kültürlerini yine kendi dilleriyle yansıtan eserler mevcuttur ki bu eserler her toplumun ortak kültürel kimliğini oluşturur. Doğan, bu eserleri klasik olarak şu şekilde nitelendirir:

“Her dilin, edebiyatın, kültürün, medeniyetin “klasik” denilebilecek vazgeçilmez metinleri vardır; bütün o dili konuşanlar, yazarlar tarafından bilinir, okunur. Aynı kültür çevresinde, medeniyet dairesinde olanlar, kendi kültürlerinin ve medeniyetlerinin klasiklerinden haberdardırlar.” (Doğan, 2016, s. 71).

Milletlerin sözlü kültürel ürünlerden başlayarak yazılı metinlerine kadar toplumun hafızasında yer eden ve ortak kabul görmüş metinlerin klasik sayılacağı gerçeği üzerinden hareketle her milletin / medeniyetin klasikleri olduğu gerçeği şüphesizdir. Türk milletinin edebiyatının da “klasikleri” bu minvalde elbette vardır. Ancak D. Mehmet Doğan’ın dikkat çekmek istediği nokta bu eserlerin sağlam bir tasnifinin yapılamamış olması, kolektif kabule dayanan bir listenin olmayışdır:

“Türkçe için, Türk edebiyatı için bugüne kadar maalesef, klasik sayılabilecek eserlerin tasnifi yapılmamıştır. Bu yüzden herkesin okumakta, kütüphanesinde bulundurmakta ittifak ettiği eserler için kabul gören bir liste vermek oldukça güçtür. Bu örnek metinler, güçlü bir dil ve edebiyat şuuru oluşturmakla kalmaz, toplumun birlik ve beraberliğini pekiştirecek sağlam bir kültür zemini meydana getirir” (Doğan, 2016, s. 71).

Türk edebiyatının binlerce yıllık yazılı bir edebiyata sahip bir medeniyetin ürünü olarak klasiklerinin tasnifindeki en büyük sorun ise dilde yaşanan sürekli ve istikrarsız değişimler olur. Özellikle dil ve imla konusundaki uzlaşmazlıklar, muğlaklıklar Tanzimat’tan beri en çok tartışılan konular arasındadır. Bu çerçevede dilde sadeleşme veya tasfiyenin eski metinlerin anlaşılmasında oluşturduğu güçlükler, Doğan’ın ortak kimlik bağlamında değerlendirdiği bir meseledir. Nitekim Doğan’a göre; geçmişte halk arasında ortak kabul gören eserler olmasına karşın bugün bu çok da mümkün değildir. Eski dönemlerde geniş kitleler ortak metinleri okuduğu gibi okuma yazma bilmeyenler de toplu okuma-dinleme etkinlikleriyle bu metinlere aşinalık kazanmışlardır. Öte yandan geçmiş dönemde halk ile aydınların okudukları arasında bazı farklılıklar olmasına rağmen Anadolu’da ücra bir kasabada Fuzuli divanını ezbere bilen bir ümmi esnafa rastlamanın mümkün olduğunu ifade eden yazar, günümüzde ortak eser ve klasikler diye bir şeyin kalmadığını dile getirir. Doğan, yine burada temel olarak dil değişimine dikkat çeker. Zira şimdinin çocukları, gençleri geçmiş dönemdeki eserleri kolaylıkla okuyup anlayamamaktadırlar, hatta edebî miraslarından habersizdirler.

Klasikler konusunda yapılan tartışmalarda tercüme eserlerin de rolü olduğu görülür. Ahmet Mithat Efendi'den bu yana klasikler konusunun tartışıldığı Türkiye'de konunun henüz yeni olduğuna vurgu yapan Doğan, 1940'lı yıllarda Maarif Vekâlet'inin tercüme yoluyla Batı klasiklerinden 1120 eserin yine Şark-İslam klasiklerinden ise 66'sının Türkçeye çevrildiğini belirtir. Batı dünyasında klasik sayılan Eski Yunan ve Latin eserleri ile Şark-İslam klasiklerinin cüzi bir miktarının çevrilmesini az da olsa olumlu bulan Doğan'ın "klasik" anlayışı bir üst akıl ya da yöneticiler tarafından belirlenen ve kanonik özellik kazanan eserler dışındadır. O bu eserleri şu şekilde tanımlar: "*Bizim üzerinde duracağımız klasikler, kitleleri etkileyen, onların kültürünün oluşmasında rolü olan eserler dışında, dilimizin ruhunu, gücünü ortaya koyan edebiyat ve fikir eserleridir*" (Doğan, 2016, s. 73). Doğan'ın kastettiği eserler, milletin temel yapı taşları olan özellikle Türkçenin gücünü ispatayan eserlerdir.

Milletlerin kimliklerini oluşturan metinlerin halk arasında sözlü kültür unsuru olarak nesillerden nesillere aktarıldığı bilinen bir gerçektir. Anadolu coğrafyasında Türk-İslam kültürünün kabul gören kök/temel eserleri, kahramanlık hikâyeleri, destanlar, efsaneler, masallar, cenknamelerdir. Hatta bazı divan şiirlerinin dilden dile dolaşması bunun kanıtıdır. D. Mehmet Doğan'ın kendi annesinin Gazali'nin "Ey Oğul" risalesini ezbere bildiğini söylemesi de bu doğrultudadır. Halk arasında *Mevlid*, *Muhammediye*, *Envarü'l-âşkın*, *Karadavut*, *Battalname*, Hz. Ali cenkleri ve Köroğlu gibi eserlerin birer klasik gibi dilden dile dolaşması da halkın sözlü kültürde kendi kimliğini yansıtan ortak eserlerde buluştuğunu gösterir. Anadolu coğrafyasında halkın ortak kabulü olan bu eserlerin yanında Divan şiiri ve halk şiirinin yazılı biçimde de devam ettiği görülürken Tanzimat'la birlikte Batı ile ve yeni edebî türlerle tanışan sanatçılar, edebiyat sahasında sanki sıfırdan başlıyor hissi ve izlenimi içindedir. Bu bağlamda mesela Hüseyin Cahit'in kendi kültürünü Batı'ya ve özellikle Fransa'ya borçlu olduğunu söylemesi aslında dönemin karakteristiğini yansıtmaktadır (Yalçın, 1999, s. 44). Nitekim D. Mehmet Doğan da kitabında "inkârın klasiği" olarak adlandırdığı bölümde Ahmet Mithat'ın *Hasan Mellah* adlı romanının ön sözünde dile getirdiği "üç seneden beri edebiyat ve fikir üzerinde kafa yormaya başlamış bir millet" ibarelerine dikkat çeker. Tanzimat sanatçılarının eskiyi reddetmek üzerine kurulu tavırlarının Cumhuriyet sonrasında daha da keskin bir hâl aldığına vurgu yapan yazar, Vedat Nedim'in, "Liselerde Divan Edebiyatının Yeri Olmamalıdır" yazısından alıntı yaparak durumun vahametini gözler önüne serer. 21 Ağustos 1930 tarihinde *Hâkimiyyet-i Milliye* gazetesinde yayımlanan bu yazının durup dururken kaleme alınmadığını belirten Doğan 2001 yılında benzer bir girişimin dönemin Millî Eğitim bakanı tarafından yapıldığına vurgu yapar. Bunun bir inkâr politikası olduğunu savunan D. Mehmet Doğan'ın *Yüzyılın Soykırımı* adlı eserinde ise, "İki Bakan, İki 'Klasik' Zihniyet" başlıklı yazıda Türkiye Cumhuriyeti'nde farklı dönemlerde Millî Eğitim Bakanlığı yapan Hasan Âli Yücel ve Metin Bostancıoğlu karşılaştırılır. 1938-1946 yılları arasında bakanlık yapan Yücel ile ilgili şu tespitler yapılır:

“(...) döneminde, bir taraftan çeşitli dünya dillerinden eserler seçilmiş, bunlar zamanın iyi yabancı dil ve aynı zamanda türkçe bilen şahıslarına çevirttirilmiş ve hayli sür’atli şekilde yayınlanmıştır. Bu büyük kültürel projenin 1940’ların zor şartlarında uygulanabilmesi de önemlidir. Gerçekten de klasikler bugün ülkemizin kültürel değerleri arasındadır.” (Doğan, 2004, s. 158).

Yücel’in bakanlığı sırasında İbnülemin M. Kemal İnal’ın biyografi serisini diline dokunmadan yayımlatması da yazar tarafından olumlu bir şekilde değerlendirilir. Öte yandan Divan edebiyatının müfredattan çıkarılması çabalarına tepki gösteren Doğan, “Divan Edebiyatı”nın bu coğrafyanın bir gerçeği, edebî mirası olduğuna Yahya Kemal’in tespitlerinden hareketle cevap verir. Yahya Kemal’in *Edebiyata Dair* eserinde yer alan “inkâr düşmanlığı” kavramı dikkate şayandır. Yine aynı yazıda yer alan; *“Şiirimiz milletimizin Anadolu’daki teşekkülüyle beraber başlar, o kadar eskidir... Daima bu itikadda bulundum ki Avrupalıların anlayamadıkları eski şiirimiz, anlayıp sevdikleri ve hatta bize sevdirdikleri diğer sanatlarımızdan, mesela mimarimizden daha yüksek kıymettedir.”* (Beyatlı, 1971, s. 31) ifadeleri ile Türk şiirinin anlaşılammış ve hak ettiği değeri bulamamış olmasından yakınır. Yahya Kemal’in öğrencisi Ahmet Hamdi Tanpınar da aynı doğrultuda düşüncelerini dile getirir.

D. Mehmet Doğan’ın “eski edebiyat” karşıtlığı üzerinden yürütülen propagandalara ve söylemlere karşı duruşu kesin ve nettir. Eleştirilerin ölçsüz ve kafa karıştırıcı bir hâlde olduğunu belirten yazar, bunun arkasında bir “sentetik milliyetçilik” olduğunu dile getirir:

“Sentetik milliyetçiliğin çok ağır bastığı bir dönemde, Batı tarzı edebiyata milliyetçilik nokta-i nazarından hayır d(iy)emeyen aydınlar, klasik edebiyatımızı başka milletlerin taklidi olmakla itham ederler. Bu değişmeyen itham formülü, geçen zaman içinde ortaya çıkan bilgi birikiminden habersiz kalanlarca hâlâ da ölçsüz şekilde kullanılmaktadır.” (Doğan, 2016, s. 84).

Divan edebiyatının Arap-Fars kültürü kaynaklı olduğunun sürekli yinelenerek içindeki Türk kültürüne ait unsurların yok sayılmasına tepki gösteren Doğan, 13. asırdan sonra Anadolu’da Mevlâna, Yunus Emre ve Şeyhi gibi sanatkârların eserlerinin arkasında Selçuklu kültür ve medeniyetinin izlerini görmeyen de tabii olduğunu ifade eder. Yine Büyük Selçuk devri Doğu şiirinin Arapça, Farsça ve Türkçe şiir için değişme ve gelişme dönemi olduğuna vurgu yapılır. Batılı uzmanlardan Andrews’in şimdiye kadar Osmanlı edebiyatının yerinin tayin edilmesi gerektiğine dikkat çeken Doğan, Andrews’in Osmanlı’yı, “Büyük Müslüman Öteki” olarak nitelendirdiğini de hatırlatır. Osmanlı şiirinin Batı’da unutulmaya terk edilmesinin arkasında ise yine oryantalist düşünce yatmaktadır.

Andrews’in, kendisinden önce Osmanlı şiiri ile ilgili çalışan Gibb’in *History of Ottoman Poetry* adlı eserindeki tespitlerin, “ırkçılıkla lekelenmiş eleştirel ifadelerle iç

içe" olduğunu alıntıl原因 Doğan, klasik edebiyatımızın haksız yere inkâr edildiğine göndermede bulunur. Yine buna dayanarak klasik edebiyatımızı reddedenlerin Türk kültürünün gerçek ifadesinin halk edebiyatında bulunabileceği görüşünü de saçma olarak nitelendirir. Divan edebiyatının halktan kopukluğu iddiasının temelinde yatan konuşma dilinden uzak oluş ve Arapça ile Farsça etkisi meselesi Andrews'ın görüşlerinden hareketle şu şekilde açıklanır:

"Andrews, yabancı dillerin tesiri hususundaki iddiaları da batı edebiyatlarından verdiği örneklerle çok net şekilde cerhetmektedir: Chaucer'in (14. Asır İngiliz şairi) şiirleri ne kadar Fransızca, Milton'un (17. asır İngiliz şairi) şiirleri ne kadar latince veya Goethe'nin (19. Yüzyıl Alman şairi) şiirleri ne kadar İngilizce ise, Osmanlı divan şairlerinin şiirleri de o kadar farsçadır!" (Doğan, 2016, s. 93).

Divan şiirinin yaklaşık beş yüz yıl boyunca geniş bir kitle tarafından takip edildiğini ifade eden Doğan, bu şiirin halktan kopuk oluşu iddialarını da Andrews'ın 20. yüzyıldaki konuşma dili ile divan şiirinin diliyle benzeştigi tespitiyle çürütür. Yine Andrews'ın divan şiirinin tekrarlayıcılık ve sınırlı dil hazinesi konusundaki tespitleriyle doğru orantılı olarak divan şiiri dilinin kelimelerin anlamlarını genişletme etkisi olduğunu savunur.

W. Andrews'ın Osmanlı şiiri ile ilgili olarak söylediği; "edebiyat eserinin takdir görmesi için, eksiksiz olarak, hatta büyük ölçüde anlaşılması gerekmez, böyle bir kural yoktur." ve "divan şiiri Arapça ve Farsça'dan çok şey almış olabilir, bu çok erken tarihlerde gerçekleşmiştir ve bu unsurlar sayıca sınırlı olduğu gibi, sürekli tekrarlanmıştır." (Doğan, 2016, s. 95) ibarelerini alan Doğan onun bu tespitlerini yerinde bulur. Divan edebiyatının Cumhuriyet dönemi Türkiye'si'nde gerekli değeri görmediği noktasındaki görüşlerini Andrews'ın tespitleriyle destekleyen D. Mehmet Doğan, dildeki istikrarsızlığın ve oryantalist bakışın kültürel anlamda derin uçurumlar oluşturduğunu da ima eder. Kalıplaşmış yargılarla inkâr edilen divan şiirinin yeterince araştırılmadığı ve bu konudaki sınırlı çalışmaların -Andrews gibi- bu bakışı düzeltmeye yeterli olmadığı kanaati oluşur.

3. Klasik Oluşturmak, Kanonu Yönlendirmek: Cumhuriyet Dönemi Kültür Politikaları ve Politik Etki

Dilde ve kültürde iki asırdan fazla süren istikrarsızlığın sonucu olarak kitlelerin okuyacağı temel eserlerin oluşturulamadığı düşüncesine sahip olan Doğan, bu konuda verimli çalışmalar yapılmadığı kanaatindedir. 1970'li yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1000 temel eser yayınlama teşebbüsünün 100 eserde kaldığını bu duruma örnek gösteren yazar, bu eserlerin yalnızca edebiyat değil, tercüme, iktisat, siyaset, sosyoloji ve ideoloji kitaplarından oluşmasına rağmen akamete uğradığını hatırlatır. Aynı dönemlerde *Tercüman* gazetesinin ise 1001 temel eser serisi yayınlama girişimi de eksik ve yetersiz kalır. Doğan, bu çabaların başarısız kalma sebebini gerekli zihinsel altyapı

oluşturulmayışı ve geniş uzlaşma aranmamasına bağlar. Doğan ayrıca 1000 temel eser serisinin “sağcı” bir iş olarak görülmesi yüzünden “solcu” hükümetler tarafından bir kenara atıldığını da hatırlatır.

Temel eserler ortak bir mutabakat kapsamında belirlenerek Türk Eğitim Sistemi’ne uygun şekilde siyasi ve ideolojik yapılanmalar gölgesinde akamete uğrar. “Farklı kitlelerin tartışmasız kabul ettiği bazı ‘önemli ve büyük’ eserler olsa da, Türk edebiyatında kanon/kanonlar tartışmaları durulmadıkça standart ve herkese hitap eden bir ‘klasikler’ listesinden söz etmek de mümkün görünmemektedir” (İsen Durmuş, 2011, s. 48). Bunun farkında olan D. Mehmet Doğan, uzun yıllar başkanlığını yürüttüğü Türkiye Yazarlar Birliği’nde 1984 yılında “kültürümüzün kütüğü” olarak nitelendirilen Türkiye Kültür ve Sanat ve Yıllığı’nın çıkarılmasına da öncü olur. Bu çalışma içerisindeki Muhasebe başlığı altında ise şiir, oyun, hikâye ve roman başlıklarında Tanzimat sonrası Türk edebiyatından seçilen temel eserler listesi sunulur. Listenin şiir bölümü N. Hayri Azamat, Ahmet Çiğdem ve Necmettin Turinay; oyunlar Alemdar Yalçın, hikâyeler Necmettin Turinay, Sadık Yalsızuçanlar ve romanlar Necmettin Turinay ve Abdullah Uçman tarafından meydana getirilir.

Türkiye Yazarlar Birliği, Başbakanlık Aile Kurumu’nun teklifi üzerine 1990’lı yıllarda “Ailenin Kitaplık Kılavuzu” adlı bir çalışmayı da hazırlamayı görev addeder. D. Mehmet Doğan, bu çalışmanın giriş kısmında şu ifadeleri kullanır:

“Evimizin kitaplığında müracaat kitapları dışında bulunması gereken başka eserler var mıdır? Bir kitaplık oluşmayacağına göre, sadece müracaat kitaplarından bu kitaplar dışında eserlerin de kütüphanemize bulunması gerekir. Edebî eserler, fikrî eserler, araştırma ve inceleme kitapları kütüphanemizde önemli bir yer işgal edecektir.

Şiir kitapları, romanlar, hikâye kitapları, deneme türünden kitaplar bize aynı zamanda dil zevki verir. Edebî eserin derinliğine girmek, sanat eserinden haz almak, karmaşık bir fikrî-felsefî kitabı okumak hiçbir zaman elde edilemeyecek bir doyum sağlayabilir. Zihnimizi, eski deyimiyle, “muattal” olmaktan bu tür eserler okuyarak kurtarabiliriz. Bilgi edinmek, biteviye ansiklopedik malumat toplamak, onları yorum maksadıyla kullanmadıktan sonra zihin hamallığıdır. Düşünce ve estetik melekelerimizi, üstün fikrî ve edebi eserler okuyarak geliştirebiliriz.” (Doğan, 2016, s. 98).

Toplum hayatının kurucu unsuru olan ailenin doğru kitaplarla buluşturulması gerekliliği üzerinden yapılan bu çalışmalarda Türkiye Yazarlar Birliği öncelikle her evde bulunması gereken 10 kitaplık bir liste oluşturur. Bu listede; Dede Korkut kitabı, Yunus Emre Divanı, Süleyman Çelebi’nin Mevlid’i, Fuzuli Divanı, Karacaoğlan şiirleri, Mehmet Akif’ten *Safahat*, Ömer Seyfettin hikâyeleri, Yahya Kemal’den *Kendi Gökkubbemiz*, Necip Fazıl’dan *Çile* ve Ahmet Hamdi Tanpınar’dan *Beş Şehir* adlı eserler yer alır.

Millî Eğitim Bakanlığı, 2004 yılında ilk ve ortaöğretimde okunacak eserlerle ilgili çalışmalara başlar ve bu konudaki toplantılarda yer alan “farklı kesimlerden, farklı çizgilerden, yaklaşımlardan oluşan heyet ortak bir zeminde buluşarak 100 eserlik bir liste yayımlar. Yaşayan yazarların yer almadığı bu liste resmî bir hüviyette hazırlanmış izlenimi uyandırır. Ancak hazırlanan listeye eserlerin hangi saiklerle alındığı, öğrencilere kazandırılacak değerler ve sunulan iletilerin belirsiz kalması, bazı kitapların Batı'daki sömürgecilik anlayışını yansıtmaması, yazım ve noktalama yanlışları gibi pek çok sebeple listedeki eserlere yönelik eleştiriler yapılır (Yılmaz, 2014). Bu hazırlanan listenin eleştirisi D. Mehmet Doğan tarafından listeye giren yazarlar ve eserleri ile birlikte listeye giremeyen yazarları kuşatan bir biçimde yapılır. Listede Türk edebiyatından 73, dünya edebiyatından 27 eser bulunmaktadır. Türk edebiyatı listesi Mustafa Kemal Atatürk'ün *Nutuk* adlı eseri ile başlayıp Bahaeddin Özkişi'nin *Sokakta* eseri ile son bulur. D. Mehmet Doğan listede dokuz sanatçının iki eserle yer almasına dikkat çekerken; ‘bu yazarların hepsinden ikişer eser seçmek gerekir miydi?’ sorusunu sorar. Falih Rıfkı'nın *Çankaya* ve *Zeytinadağı* kitaplarından birinin Sait Faik'in *Kayıp Aranıyor* adlı eserinin listenin dışında kalması gerektiğini belirtir. Bu listede yer alan Samim Kocagöz, Necati Cumalı, Rıfat Ilgaz, Fakir Baykurt, S. Kudret Aksal, Faik Baysal ve Salah Bırsel'in bütün önemlerine rağmen birincil derecede bir listede olamayacaklarını savunan Doğan, Orhan Hançerlioğlu'nun da listede yer almasına anlam veremez.

Temel eserler listesinde yer alan isimlerin eserlerinin seçimi de Doğan'ın eleştirdiği hususlardandır. Söz gelimi Türk şiirinin öncü şairlerinden Ahmet Haşim'in şiirleri yerine düzyazılarını topladığı *Bize Göre* kitabının bu listede olması eleştirilir. Yine Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Beş Şehir* eseri ile birlikte roman olarak *Sahnenin Dışındakiler*'in seçilmiş olması da hatalı bulunur ve eğer bir roman seçilecekse bunun *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ya da *Huzur* olması gerektiği dile getirilir. Listede yer alan *Esir Şehrin İnsanları* ile *Bir Bilim Adamının Romanı* ise yazarlarını en iyi temsil eden eserler olmayacağı bakımından eleştirilir. Listede fikir eserleri olarak yer alan kitaplar konusunda da eleştirileri olan Doğan, Cemil Meriç'in *Bu Ülke* kitabı dışındakilerin bu sınıfta olamayacağını düşünür. Yahya Kemal'in *Eğil Dağlar* ve Nihad Sami Banarlı'nın *Türkçenin Sırları* kitabını örnek veren yazar, özellikle Ali Fuad Başgil'in *Gençlerle Başbaşa* adlı eserinin kıymetli olmakla birlikte bu listede yer almasını anlamsız bulur.

Temel eserlerin oluşturulmasında izlenen yollara da eleştirisi olan Doğan, listelerde “Seçmeler” kelimesinin çok fazla geçmesinden şikâyetçidir. Kutadgu Bilig'den seçmeler, Yunus Emre Divanı'ndan seçmeler, Mesnevi'den seçmeler, Nasreddin Hoca Fıkralarından seçmeler, Halk şiirinden seçmeler, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler, Ömer Seyfeddin'in hikâyelerinden seçmeler, Sait Faik'in hikâyelerinden seçmeler gibi klasik bir listenin tanzim edilmesi de doğru bulunmaz. Bu konuda Doğan şu görüşleri belirtir:

“Doğrusu, “seçmeler” şeklinde klasik listesi tanzim edilmesi için özüne uygun değildir. Ya kişi klasiktir, onun bütün eserleri tavsiye edilir, içinden ne kadarının okunacağı, öğrencilere bırakılır; ya da eser klasiktir, adıyla zikredilir. ‘Halk edebiyatı’ndan seçmeler yerine, bir veya iki büyük halk şairinin bütün şiirleri, ‘divan şiiri’nden seçmeler yerine de bir veya iki divan şairinin divanı listeye konulabilirdi. Hele Yunus Emre Divanı’nın bütünü değil de seçmelerinin listeye konulması açıklanabilir bir tutum değildir.” (Doğan, 2016, s. 102).

Özellikle yakın dönem yazar ve şairleri için “seçmeler” başlığı altında eserler uygun görülmezken öte yandan ünlü halk şairlerinin şiirlerinin eksik bir şekilde kitaplarda oluşu yanında Âşık Veysel’in *Dostlar Beni Hatırlasın* kitabının listede olması eleştirilir. Liste ile ilgili bir diğer eleştiri ise liste dışında kalan şair, yazar ve eserlerle ilgilidir. Liste dışında kalan isimler ise şu şekilde sıralanır:

“Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmed Midhat Efendi, Recaizade Ekrem (Araba Sevdası), Abdülhâk Hamid Tarhan, Cenab Şahabeddin, Mehmet Rauf, Abdülhak Şinasi Hisar (romanlarından biriyle), Mithat Cemal Kuntay (Üç İstanbul’la veya Türkçe’nin en sıcak biyografi metni olan Mehmet Âkif’le), Samet Ağaoğlu, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Safiye Erol, Ârif Nihat Asya, Özdemir Asaf, Cemal Süreya, Edip Cansever, Cahit Külebi, Mitat Enç (Uzun Çarşının Uluları ile), Cahit Zarifoğlu vb.” (Doğan, 2016, s. 103).

Listede yer alamayan isimlerin büyük çoğunluğunun Türk edebiyat tarihinde önemle üzerinde durulan sanatçılar olması dikkat çekicidir. Elbette D. Mehmet Doğan’ın kendi görüşleri çerçevesinde zikrettiği bu isimlerin bir kısmı da tartışmaya açıktır. Ancak edebiyat kitaplarında adı sıklıkla geçen yazar ve şairlerin listede olmayışı sorgulanır. Bunun yanı sıra listede hiç tiyatro eserinin olmaması da eleştirilmektedir.

Klasikler konusunda ortak bir mutabakat oluşmasında resmî makamların da etkisinin olduğu görülür. “Devletin bir kurumu tarafından düzenlenen listedeki ilk ve orta öğretimlerdeki öğrencilerin okumak zorunda oldukları Türk ve Dünya klasikleri, devlet kurumlarının edebiyat alanına müdahalesini ve bir anlamda kanon oluşturma çabalarının bir ürünü olarak yorumlanabilir” (Anar, 2013, s. 69). Her ne kadar Millî Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı, kanonik etki oluşturan liste beraberinde birtakım tartışmaları getirirse de Doğan’ın bu konudaki yorumu -bazı öneri ve eleştirilerle birlikte- destekleyici bir tavrı barındırır. D. Mehmet Doğan, eğer kırk elli yıl öncesinden klasikler listesi hazırlansaydı bugünlerde bu listenin tadil edilmesi ve genişletilmesi ile uğraşılacağına dikkat çekerek dönemin Millî Eğitim Bakanlığı’nın bu hamlesini gecikmiş ve yerinde teşebbüs olarak değerlendirir.

Klasiklerin listesi yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlara dikkat çeken Doğan, öncelikli olarak Divan edebiyatının müfredatta olmasını bunun yanı sıra Osmanlıca, Arapça ve Farsça gibi derslerin de seçmeli dersler olarak programa dâhil edilmesini

önerir. İkinci olarak klasik eserlerin yer aldığı temel listede terbiyevi-pedagojik, ahlaki eserlerin olmaması gerektiğine vurgu yapılır. İdeolojik eğitim maksadıyla listeye dâhil edilenlerin de ayrı tutulması gerektiği zira bu eserlerin zaten inkılâp tarihi derslerinde verildiği belirtilir. D. Mehmet Doğan'ın hazırlanan liste ile ilgili son eleştirisi ise yaşayan yazarlarla ilgilidir. Yazar, yaşayan yazarlardan seçilen bazı eserlerin ek bir liste hâlinde öğretmenler aracılığıyla öğrencilere verilmesinin Türk edebiyatının devamlılığının gösterilmesi bakımından önemli olduğuna işaret eder.

4. Köksüz Klasik: Politik Kanon Eleştirisi

D. Mehmet Doğan, “*Neden Klasiklerimiz Yok?*” kitabının, “Okunacak temel eserler ve okumadan aydınlanma!” başlıklı bölümünde ise Türkiye’de kitap okuma alışkanlığı ve aydın olma arasındaki ilişkiyi çok boyutlu bir şekilde ve tarihsel bir süreç içinde ele alır. Cumhuriyet’in ilk zamanlarında Mustafa Şekip Tunç’un yazdığı “Münevverlik Mefhumu/Aydınlık Kavramı” yazısından alıntılıdığı, “*batıda aydın olmanın ilk şartının Yunan ve Roma medeniyetlerinin şaheserleri ile kendi milletlerinin büyük klasiklerinin asli metinlerini okumak ve mütalaa etmek olduğu*” (Tunç’tan akt. Doğan, 2016, s. 107) görüşünü ortaya koyar. Mustafa Şekip’in Batı’dan yapılan tercüme faaliyetleri ile ilgili, “şaheserler dururken abur cubur metinleri nakletmenin manevi bir şakavet” olduğu görüşünü aktaran D. Mehmet Doğan, Ahmet Haşim’in 1928 yılında *İkdam* gazetesinde yayımlanan medeni bir hars kütüphanesinin kaç kitaptan ve hangi kitaplardan oluşması gerektiği ile ilgili yazısına atıfta bulunur. Ahmet Haşim, okunması gereken kitaplarla ilgili Batı dünyasından Fransız Hanri Mazel ve İngiliz Sir John Lubbock’un düzenledikleri listelerin Türk kültürü için oluşturulacak listeye katkı sağlayacağı görüşündedir. Konu ile ilgili olarak Celal Nuri’nin yazılarına da atıfta bulunan Haşim, her memleketin, millî ruhun gelişmesini dikkate alarak kütüphane oluşturması gerektiğini vurgular.

D. Mehmet Doğan, Cumhuriyet döneminde klasikler ve temel eserler oluşturulması meselesinde harf inkılabının ve dil inkılabının da süreci etkilediğini ifade eder. Ülkenin aydın nesiller yetiştirmesi amacıyla gidilen yolun da bu nedenle yanlış olduğu şu şekilde dile getirilir:

“Harf inkılabı ve 1930’lardaki dil inkılâbı ile Türkçe’nin klasik eserleri üzerinde durmak, lise ve üniversite öğrencilerinin okuyacağı temel eserleri tespit etmek önemini kaybetti. Çünkü değişim doğrudan dile ve edebiyata yönelikti. Birçok yazar ve eserleri okunamaz ve anlaşılamaz duruma düşürülüyordu. Böyle bir zamanda aydın yetiştirecek bir eserler listesi hazırlanması söz konusu olamazdı. Bu boşluk, 1940’larda yayınlanan batı klasikleri ile doldurulmak istendi. 1950’den sonra yayınlanan Şark-İslam Klasikleri ile tek taraflılık giderilmeye çalışıldı. Fakat Türkçe’nin okunması gereken önemli eserleri konusunda, bunların yayınlanması ve öğrenciler tarafından okunması hususunda resmî çaba veya teşebbüs ortaya çıkmadı.” (Doğan, 2016, s. 116).

Temel eserlerin resmî bir çaba sonucu okullarda okutulma çabaları ancak 2004 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın teşebbüsleri ile başlar. D. Mehmet Doğan'ın ilk anda, "çok geç kalmış hayırlı bir iş" olarak gördüğü bu çabalar ona göre bir "rezalet"e dönüşür. Doğan, konu ile ilgili görüşlerini; "Yüz Temel Rezalet!", "100 Temel Bilmecesi", "100 Çürük Temel", "Klasik Metinler Nasıl Tahrif Edilir (Eğitim Sendikaları Ne İş Yapar?)", "Pilastik İncili Kaftan" ve Eğitim Sendikaları!", "Önce Haya, Sonra Safahat" ve "Edebiyatımızın Başına Gelenler" başlıklı yazılarında ele alır. Bu yazılarda meydana gelen listelerden ziyade hazırlanan ve piyasaya sürülen kitapların ne kadar özensiz ve konunun öneminden uzak hazırlandığı noktasına dikkat çekilir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan listelerdeki kitapların özellikle de seçmeler adı altındaki kitaplardan biri olan *Türk Bilmecelerinden Seçmeler* kitabındaki bilmecelerin Türk bilmece kültüründen uzak bir anlayışla hazırlandığı örneklerle sunulur. Kitabı, "günümüzün soğuk Amerikan şakaları tarzı bir derlemesi" olarak nitelendiren Doğan 2., 3. ve 4. sınıflar için hazırlanan kitaptaki uygunsuz örneklerden bazılarını alıntılararak durumun vahametini gözler önüne serer:

"Kadının kocası ile âşığı arasında ne fark vardır?

Erkeğin kız arkadaşı ile eşi arasında ne fark vardır?" (Akt. Doğan, 2016, s. 182)

Bu soruların gerçekten bilmece olup olmadığı ve ilkökul çağındaki çocuklarına uygun olup olmadığı tartışmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın tavsiyesi ile hazırlatılan ve kontrol edilmeden piyasada dolaşan bu tür kitapların amacının dışına çıktığı böylelikle ortaya konulur. 100 Temel Eser baskılarının farklı yayınevleri tarafından tahrif edilerek yapılması ise Doğan'ın dikkat çektiği önemli sorunlardandır. Zira listede yer alan Türk klasikleri ve dünya klasiklerinin birçoğunun içeriklerinin de değiştirildiği görülür. Tamamen ticari bir alana dönüşen Temel Eserler dizisinin yayınevleri tarafından tahrif edilmesini Doğan şu şekilde açıklar:

"Eğitimle, kültürle ilgili bir alan sırf kâr ganesiyle değerlendirilirse ne olur? Yayıncı çoğunun telif hakkı olmayan eserlere hücum eder! 63 çeşit Dede Korkut Hikâyeleri, 72 çeşit La Fontaine'den Seçmeler, 47 çeşit Pinokyo, 57 çeşit Ezop Masalları, 33 çeşit Seksen Günde Dev-i Âlem, 39 çeşit Heidi, 78 çeşit Nasrettin Hoca Fıkraları, 67 çeşit Ömer Seyfettin'den Hikâyeler, 17 çeşit Sefiller, 26 çeşit Robinson Cruose basılmış. Dünya edebiyatından 56 klasik eser muhtevası tahrif edilerek yayımlanmış." (Doğan, 2016, s. 184).

Bu tahrifatın yanı sıra eğitimde 100 temel eserin Millî Eğitim'deki öğretmenler tarafından dahi okunmadığı üzerinde durulurken konu ile Çocuk Vakfı Başkanı Mustafa Ruhi Şirin'in hazırladığı ve eleştirel bir bakışın hâkim olduğu kapsamlı rapora atıfta bulunulur. Zira Şirin tarafından hazırlanan ve yazar-uzman görüşlerine yer verilen raporda 100 Temel Eser seçimi edebî, estetik, pedagojik, değerler dizgesi, dil bilinci, kanon oluşturma, nitelik, tematik unsurlar, millîlik, yöntem gibi çok farklı

açılardan değerlendirilir. Özellikle yaşayan yazarlara yer verilmemesi raporda üzerinde en çok durulan hususlar arasında yer alır (Çocuk Vakfı, 2009). Öte yandan 100 Temel Eser kapsamında dünya klasiklerinin ayrıca birçoğunun da mütercimi ve yayınevi adı belirtilmeden basılması, Ömer Seyfettin ve Mehmet Akif'in eserlerinde de dilin sadeleştirilmesi adına yapılan tahrifler D. Mehmet Doğan tarafından da eleştirilir. 7. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan (2013 yılı) Ömer Seyfettin'in "Pembe İncili Kaftan" hikâyesindeki kelime değişimlerinden; ziya yerine ışın, lazım yerine gerekiyor, hâcegândan yerine hocalar, maslahat yerine iş gibi bazı örnekleri vererek metnin nasıl tahrif edildiğini gösteren Doğan, bazı cümlelerin de değişim sonucunda anlamının kaydığına dikkat çeker. Bakanlığın belirlediği temel eserler arasında yer alan Mehmet Akif Ersoy'un *Safâhat* adlı kitabının da yayınevleri tarafından tahrif edilerek basılması eleştirilen konulardandır. Bu çerçevede *Gençler İçin Safâhat* adıyla yayımlanan bir eserde Mehmet Âkif ve şiirleri ile ilgili hataların kabul edilemeyecek düzeyde olduğu dile getirilir.

Temel eserler listesi hazırlanırken yapılan hataları gören ve eleştiren D. Mehmet Doğan öncülüğünde Türkiye Yazarlar Birliği tarafından, "sahanın ilgililerine kültürel hafıza oluşturma mahiyetinde" (Doğan, 2016, s. 209) bir çalışma başlatılır. 1984 yılında Türkiye Yazarlar Birliği'nin yayınladığı Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı'nda 99 şiir kitabı, 99 hikâye kitabı, 99 roman ve 99 oyun başlıkları altında bu listeler meydana getirilir. Bu listelerin oluşturulmasında zaman aralığı olarak Tanzimat'tan günümüze şeklinde bir yol izlenir. Şiir kitabı listesini N. Hayri Azamat, Ahmet Çiğdem ve Necmeddin Turinay, oyun listesini Alemdar Yalçın, hikâye kitabı listesini Necmeddin Turinay ve Sadık Yalsızuçanlar, roman listesini Necmeddin Turinay ve Abdullah Uçman hazırlar. 2016 yılında ise bu kez bu listelerin güncellenmesi için yeni bir çalışma başlatılır. Yeni listelerde şiir kitabı listesini Mustafa Aydoğan, hikâye kitapları ve roman listesini Necip Tosun hazırlar. Bu eserlere ek olarak bir de fikir kitapları listesi üzerinde çalışılır. Süleyman Hayri Bolay tarafından hazırlanan bu liste 99 eserle sınırlandırılmaz, Orhun Abideleri'nden başlayıp Tanzimat sonrasında yaşayan fikir adamlarının eserlerinden oluşan bir liste oluşturulur. Murat Erol tarafından ise Tanzimat'tan bu tarafa 99 fikir kitabı listesi ayrıca hazırlanır¹. Türkiye Yazarlar Birliği çatısı altında hazırlanan 1984 ve 2016 yılı listeleri arasında da farklarla birlikte değişmeyen isim ve eserler de bulunmaktadır. Doğan bu durumu;

"1984 ile 2016 listeleri arasında dikkat çekici farklılıklar göze çarpıyor. Birçok kitap listeden çıkarılmış. 1984'ten bu yana ortaya konulan eserler dikkate alınarak bakılırsa, bu değişiklikler çok şaşırtıcı olmaz. Bundan yirmi yıl, otuz yıl sonra hazırlanacak listeler de bugünkünden farklı olacaktır. Elbette listelerde değişmeyen isimler ve eserler de var. Asıl kalıcı olanların onlar olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar, zamana direnen eserler." (Doğan, 2016, s. 211).

1 Bu listelere ulaşmak için D. Mehmet Doğan'ın *Klasiklerimiz Neden Yok?* adlı kitabına bakılabilir.

ifadeleriyle açıklar. Özellikle, “zamana direnen eserler” ifadesi aslında klasik eserlerin tanımına uygundur. Her dönem oluşturulan listelerde ısrarla değişmeyen eserler klasiklerdir. Millî Eğitim Bakanlığı’nın ilkokul ve liseler için hazırladığı 100 Temel Eser listeleri ile büyük oranda farklılık gösteren bu listelerde, Doğan’ın dediği gibi değişmeyen isim ve eserler de yer alır. Şiir listesinde; Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Ahmet Kutsi Tecer gibi şairler hem Millî Eğitim’in hem de Türkiye Yazarlar Birliği’nin listesinde ortaktır. Hikâye listesinde Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Refik Halit Karay, Sait Faik ve Haldun Taner ortak isimlerdir. Roman listesinde ise ortak isimlerin sayısı fazla olmakla birlikte bazı roman tercihleri farklılık gösterir. Millî Eğitim Bakanlığı liseler için hazırladığı listede romanlar Halit Ziya’dan başlayıp Bahaeddin Özkişi’ye kadar uzanan zaman aralığında Reşat Nuri, Yakup Kadri, Peyami Safa, Halide Edip, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi isimlerin eserlerine yer verir. Türkiye Yazarlar Birliği’nin listesi ise Tanzimat döneminden Şemsettin Sami’nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*’ından Orhan Pamuk ve Barış Bıçakçı’nın romanlarına kadar uzanır. Türkiye Yazarlar Birliği’nin otuz yılı aşkın bir süre sonra hazırlattığı listelerde bile bazı değişiklikler olduğu D. Mehmet Doğan tarafından da kabul edilen ve kaçınılmaz olarak görülen bir gerçekliktir. Türkiye Yazarlar Birliği’nin hazırladığı listelerde daha önce gerek Millî Eğitim Bakanlığı’nın gerekse özel kuruluş, dergi ve yayınevlerinin oluşturdukları listelerin aksine milliyetçi muhafazakâr yazarlara ve eserlere daha çok yer verildiği görülür. Bu ise Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatında belirli dönemlerde görmezden gelinen yazar ve eserlerin aslında halk içinde bir kabul gördüğüne yönelik bir gönderme olarak düşünülebilir.

Sonuç

İnsanlığın ortak değerleri ile toplumların kendi oluş süreçlerini nesilden nesile aktaran ve asırlarca varlığını sürdüren klasik eserler, ortak kabuller sonucu oluşur. Bu ortak kabuller toplumların hafızlarında biriktirdikleri değer yargıları, inançları, gelenekleri, göreneklerinin yanında insan olmanın getirdiği tüm hasletlerle de ilgilidir. Millî veya evrensel değerleri barındıran temel metinler, genellikle devletlerin eğitim politikalarına bağlı olarak eğitim-öğretim müfredatları içerisine de alınır.

Türkiye’de özellikle Cumhuriyet sonrasında toplumsal, siyasi ve ideolojik değişim ve dönüşümlere bağlı olarak okuma listelerinin belirlenmesi ve müfredat içerisine konulmasında belirli hamleler yapılır. D. Mehmet Doğan *Klasiklerimiz Neden Yok?* adlı çalışmasında Türkiye’de klasikler ve temel eserler meselesini tarihî, ideolojik ve edebî olarak farklı yönleriyle eleştirel bir tavırla ele alır. Doğan, özellikle Tanzimat sonrasında yaşanan değişimler ve Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde yaşanan dönüşümleri mercek altına alarak bunun temel eserlere ve klasikler meselesine nasıl yansıdığını gözler önüne serer. Tanzimat döneminden itibaren yapılan tercüme faaliyetleri ile dünya klasiklerinin belirli bir şekilde Türkçeye aktarıldığını hatırlatan Doğan, harf inkılabı ve dildeki sadeleşme hareketleri sonucunda yeni nesillerin giderek kendi temel eserlerinden, edebî miraslarından da uzaklaştığını belirtir. Doğan, Hasan

Âli Yücel döneminde Millî Eğitim Bakanlığı'nın başlattığı tercüme faaliyetlerini eksik ama faydalı bulurken yıllar sonra Türk klasikleri arasında yer alan divan edebiyatının liselerde müfredattan çıkarılmaya çalışıldığı dönemi eleştirir.

D. Mehmet Doğan, “klasiklerimiz neden yok?” sorusunu biraz da ironik biçimde sorar. Türk klasiklerinin olduğu kanaatini taşımasına rağmen toplumun ortak mutabakatı ile nesilden nesile aktarılan eserlerin, şair ve yazarların resmî düzeyde bir bütün hâlinde müfredata dâhil edilmemesine karşı tepkilidir. Bu tepkinin arka planında yürütülen çalışmalarda resmî makamların yanlışları ile birlikte tarihsel süreçte yaşanan dildeki değişimden kaynaklı meseleler de onun gündeminde. Bu nedenle D. Mehmet Doğan, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından başlatılan bir çalışma ile, temel eserler listesi hazırlatarak ilgililerin dikkatine sunmuştur.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akman, H. (2018). Servet-i Fünun Döneminde Klasikler Tartışması. *Hece*, 22 (36), s. 181-188
- Anar, T. (2013). Türk Edebiyatında Edebiyat Kanonu: Kanon, Kanona Girmek ve Kanona Müdahale. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(1), s. 40-78.
- Beyatlı, Y. K. (1971). *Edebiyata Dair*. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bloom, H. (2014). *Batı Kanonu*. (Çev. Çiğdem Pala Mull). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Çocuk Vakfı. (2009). *100 Temel Eser Raporu*. Çocuk Vakfı.
- Doğan, D. M. (1990). *Dil Kültür Yabancılaşma*. İstanbul: Beyan Yayınları
- Doğan, D. M. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük* (11. b.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Doğan, D. M. (1997). *Batılılaşma İhaneti*. İstanbul: İz Yayınları
- Doğan, D. M. (2004). *Yüzyılın Soykırımı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Doğan, D. M. (2016). *Neden Klasiklerimiz Yok?* Ankara: Yazar Yayınları.
- Gürdamur, E. (2018). Klasiklerin Tercümesi Üzerine İlk Tartışmalar. *Hece*, 22 (36), s. 168-180
- İsen Durmuş, T. (2011). Türk Edebiyatında Klasik Algısı Üzerine Düşünceler. *Millî Folklor* (90), s. 37-48.
- Kanter, B. (2018). Tanzimat Dönemi'nde Eleştiri. *Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı I*, s. 211-241.
- Kaplan, R. (1998). *Klasikler Tartışması Başlangıç Dönemi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Meriç, C. (2014). *Kırk Ambar Cilt 1 Rümuz-ul Edeb*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Özçelebi, B. M. (2003). Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri (1923-1938). *Hece Eleştiri özel sayısı 7* (77/78/79), s. 102-123
- Parla, J. (2004). Edebiyat Kanonları. *Kitaplık Aylık Edebiyat Dergisi Edebiyat Kanonu Dosyası*, 11(68), s. 51-59.
- Tüzer, İ., & Hüküm, M. (2019). *Edebiyat Sosyolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2011). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yalçın, H. C. (1999). *Edebiyat Anıları*. (R. Mutluay, Dü.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yılmaz, O. (2014). 100 Temel Eser Listesi ve Bu Listenin Etkileri. *Türk Dili Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, 107(756), s. 725-735.